

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 október Ról-ról

Gyórfy Iván: A Párizs–Róma expressz (Rómának szeretettel, Éjfélkor Párizsban – Rendező-forgatókönyvíró Woody Allen.)

Nyolc év, nyolc film – jó szívvel most már lehetetlen kitérőnek tekinteni a manhattani rendező-komikus európai turnéját, amelyet csak egyszer szakított meg egy New York-i rendezés kedvéért (*Whatever Works*, 2009), s talán éppen a kontinens érthetetlen és felháborító negligálásának – esetleg a követhetetlen és eladhatatlan termelékenységnek – köszönhető, hogy a magyar filmforgalmazók tudomást sem vettek e film létezéséről.

Sokan (Allen nyilatkozatait figyelmen kívül hagyva) még mindig abban reménykednek, hogy a nyolcadik évtizedének közepét taposó rendezőzeninek egyszer csak (újra) benő a feje lágya, és nem csak az iskolaidényre tér vissza a Central Parkba, felhagy végre a habkönnyű újlatin romantikus vígjátékok és nyomasztó angolszász thrillerek kibocsátásával, s folytatja, ahol annak idején a *Melinda és Melinda*val (2004) abbahagyta. A megszokotthoz kényszeresen ragaszkodó fanyalgók nem veszik számításba az idős mester korábbi irracionális műfaji bakugrásait krimittől musicalig, szituációs komédiától melankolikus lélekdrámáig, halálfélelemből és önelemző szorongásból fakadó örökös elégedetlenségét és kiútkeresését, továbbá alig leplezett „honvágyát” az óvilági kulturális atmoszféra iránt („európai érzelmű amerikai vagyok”, emlegeti is gyakran).

A csillagok ritka együttállása kellene ugyanis ahhoz, hogy Woody Allen elégedetten dőljön hátra szokásos hétfő esti dzsesszklarinet-fellépése után, és rettegve a turbulenciától – miként az általa alakított Jerry a *Rómának szeretettel* című legújabb filmében – ne szálljon többé repülőre: amerikai filmgyárak, amelyek nem szólnak bele a készülő műbe; helyi stábok és világhírű színészek, akik rendre nemet mondanak neki; látványosságok, amelyek halálra untatják; feleség és gyerekek, akik nem kívánnak többé Európában nyaralni; turisztikai hatóságok, amelyek nem bombázzák meghívásokkal és forgatási kedvezménnyel; valamint egy személyre szóló kötelezvény a Jóistentől, hogy belátható időn belül nem kívánja magához szólítani. A gyéren, de még mindig csordogáló szakmai siker (a tavaly készült *Éjfélkor Párizsban* forgatókönyve Oscar- és Golden Globe-díjat érdemelt) s az intellektuálisan ösztönvezérelt életstratégia azonban nem a fenti konstellációt erősíti.

Elveszett amerikaiak csellengnek London, Barcelona, Párizs és Róma építészeti remekei, csábítóan doromboló hím- és nőnemű kísértő angyalai között, hogy ölelésükben magukra lelve vagy énjüket elveszítve megismerjék igazi arcukat – csak éppen *A halál Velencében* vészterhes tudásával ellentétben a gnózis náluk az újjászületést vagy a megalkuvást segíti elő. A Londonban karriert építő amerikai színésznő (*Matchpoint*), a katalán kultúrát tanulmányozó leányzó (*Vicky Cristina Barcelona*), a Róma sikátoraiban 30 évvel azelőtti önmagát kereső/provokáló építész (*Rómának szeretettel*), vagy a húszas évek „aranykorába” menekülő

írópalánta (*Éjfélok Párizsban*) mind alteregói Woody Allennek, aki ifjú testekbe bújva kalandozik az örök szellemi és szexuális vadászmezőkön.

A két legutóbbi film – a *Vicky Cristina Barcelona* című vérbő komédiát továbbgondolva (*Mozgó Világ*, 2009/2) – ugyanazon a hangszeren kíséri a rendező improvizatív játékát, csak éppen a Párizsban játszódó a mély, telt, bukolikus akkordokat kedveli, míg a római epizód a hosszan kitartott – néha idegtépően – magas hangzatokhoz vonzódik. Az egyik két, lineárisan kapcsolódó világ között lépeget (miközben egy-egy snitt erejéig további kettőbe kóstolunk bele), a másik viszont négy párhuzamos valóságot bont ki előttünk. Az első a nosztalgikus életérzés, a második a helyzetkomikumok kihegyezésére törekszik. Az első Godard és Truffaut, a második Fellini előtti főhajtás, ám mindkettő a filmidézetek helyett az említett rendezők városaik iránti szenvedélyét hozza közös nevezőre, és nem foglalkozik a műfaji és filmtechnikai finomságokkal. Az egyik Hemingway és F. Scott Fitzgerald letisztult prózáját és szellemét, míg a másik Boccaccio töredezett és élvhajhász történeteit idézi meg és kelti a maga módján életre. Ám az *Éjfélok Párizsban* és a *Rómának szeretettel* (amely eredeti címével a *Dekameronra* utalt volna) számtalan különbsége ellenére mégis egynemű: a rendező-forgatókönyvíró szarkasztikus világszemlélete és plasztikus dramaturgiája tartja karban, mi több, közös a fényképezés, és még a színészek között is találunk átfedést.

A történetek íve is csak az első látásra tart szét. A párizsi sztoriban egy hollywoodi forgatókönyvíró hirtelen felindulásból regényírásra adná a fejét, s jegyesével Európába utazik, hogy ihletet, illetve (a nőnek inkább ez a célja) jövődől malibui otthonukhoz berendezést keressenek. A mába feledkező nő és múltba ájuló jövődőlbelije fokozatosan elsodródik egymástól: előbbi begyöpösödött szülei és egy *Annie Hall*-ból jól ismert karakter, a tudálékos „álentellektüel” befolyása alá kerül, az utóbbit éjfelenként egy oldtimer szállítja álmai Párizsába, ahol az elveszett amerikai írónemzedék tagjaival, valamint Buñuellel, Dalíval, Picassóval múlathatja az időt a füstös kávéházakban és szalonokban. A két életvezetési stratégia, a két idődimenzió egyre több feszültséget és bonyodalmat okoz, és a múltban szövött szálak hol foglyul ejtenek, hol szakadozni kezdenek – a megoldás viszont a romantikus komédiák kedvelőinek kedvez.

Élményszámba megy Woody Allen érzékeny és sziporkázóan ironikus forgatókönyve (Dalí orrszarvú-mániája és Buñuel filmötlete, melyeknek az Allen-alteregó az ihletője, s a titokzatos lány, aki az emberiség zömével osztozik a vágyon, hogy a jelenkor helyett a hajdanvolt aranykorral flörtöljön), Párizs fényei és árnyai, a hihetetlenül jól eltalált látvány- és jellemvilág, amely egy-két laza vonással skicceli fel Hemingway, a Fitzgerald házaspár és a művészeket tanácsaival segítő Gertrude Stein tárgyi és spirituális környezetét. Ha nem lenne elnagyolt a történetvezetés, súlytalanok az életkrízisek, a filmet Allen legjobbjai között tarthatnánk nyilván. Még a színészekre sem lehet sok panasz: az idéttlen szerepeiről közismert Owen Wilson csúcsformában van, az elmaradhatatlan helyi üdvöske szerepében Marion Cotillard csavarja el a fél művészvilág fejét, *A zongorista* Adrien Brodyja mint felvillanyozott szürrealista festőművész, Corey Stoll mint a becsület, a bátorság és a bohémélet szentháromságában hívó Hemingway, Kathy Bates mint kíméletlen-jóságos műtész egyaránt jól megél az évszázados díszletek között s az amerikai művészek Párizsról alkotott kollektív képzeletében. És „így törünk előre, hajóunk az árral szemben, mely szakadatlanul visszaszasodor a múltba”, ahogy az *A nagy Gatsbyben* és Fitzgeraldék marylandi sírkövén áll.

A római színjáték ellenben meg sem próbálja egységes keretre feszíteni a filmvászon ugrándozó hősöket: az építész, aki több évtized után visszatér Rómába, s megjegyzésekkel illeti két nő között őrlődő ifjú kollégája szerelmi életét; a kisembert, aki celebbé avanszál, és parazzik lesik minden lépését, majd ismét visszakapja régi sablonos életét; a fiatal vidéki

párt, amelyet szexuálisan is megkísértenek az olasz főváros két lábon járó örömei, s ebből komikus félreértések fakadnak; valamint az amerikai turistalányt, aki egy sármos római ügyvéddel jön össze, ám a közelgő frigy miatt összeismertetett szülei között már korántsem ilyen nagy az összhang. A *Rómának szeretettel* különlegessége, hogy az utóbb említett epizódban Woody Allen is megmutatja magát, elsüt néhány zaftos poént, csipkelődő monológot, s eközben nyugdíjas zenei impresszárióként egyengeti a másik örömapa operakarrierjét, noha az illető kizárólag a zuhany alatt tud élvezhető színvonalon Puccini- és Verdi-áriákat énekelni...

A történettöredékek némelyike kizárólag a színészek miatt él meg (a kétségbeesett kisembert például Roberto Benigni, a vidéki fiút megkörnyékező prostituáltat a *Vicky Cristina Barcelonában* már igénybe vett Penélope Cruz alakítja ragyogóan), s talán csak a bő sugárban ömlő római látványosságok periodikus felitására alkalmasak, az építészhallgató dilemmáját pedig mintha már túl sok Woody Allen-féle verzióban láttuk volna. De még mindig mazochista örömet okoz a látvány, amikor Woody hullamosós kézzel nyúl a szendvics után, utánozhatatlan arckifejezéssel medítál az élet értelmetlenségén, s mialatt egyszerre tiszteleg több Fellini-film (főként a korai *A fehér sejk* és a *Cabiria éjszakái*) előtt, szántsándékkal rontja le saját ázsióját, bohózatot csinálva Los Angeles-i Puccini-rendezéséből, valamint legfrissebb filmjéből.

Párizs és Róma mégis ugyanannak a színe és fonákja – rajtuk keresztül pergeti le sajátos, egyedül őrá jellemző szelekció szerint a művészet legjobb alkotásait és legeredetibb figuráit lelkének vetítőtermében a rendező, de azért az örökkévalóságnak készített film esetlenül kiragadott pillanatait időnként hajlandó a nézőkkel is megosztani.

Ezért is lehet olyan érzésünk, mintha két filmforgatás között soha nem venne levegőt: néha a tüdejében felgyülemelő szén-dioxid szimplán csak elhomályosítja a látását, máskor azonban megkapó narkotikus lázalmokat érlel. Mindkettőre láttunk már példát a legutóbbi időkben Woody Allentől, és a Párizs–Róma vonalhoz oly sok fő- és mellékvágány csatlakozik, hogy zavartalanul száguldozhatunk tovább, amíg csak alkotójuk bírja szusszal.

Rómának szeretettel (To Rome with Love). Színes, feliratos amerikai–olasz–spanyol vígjáték, 102 perc, 2012. Rendező-forgatókönyvíró **Woody Allen**; operatőr **Darius Khondji**.

Éjfélkor Párizsban (Midnight in Paris). Színes, szinkronizált spanyol–amerikai vígjáték, 94 perc, 2011. Rendező-forgatókönyvíró **Woody Allen**; operatőr **Darius Khondji**; jelmeztervező **Sonia Grande**; látványtervező **Anie Seibel**.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Gyórfy Iván: Sötétedik (Férfit látok álmaidban (You Will Meet a Tall Dark Stranger). Színes, feliratos amerikai–spanyol vígjáték, 98 perc, 2010. Rendező-forgatókönyvíró Woody Allen, operatőr Zsigmond Vilmos.)** Maga a cím fél siker vagy fél bukás. Esetünkben inkább...
2. **Gyórfy Iván: Kasszandra halott (Kasszandra álma. Színes, feliratos angol-amerikai krimi, 108 perc, 2007. Rendező-forgatókönyvíró Woody Allen.)** A

komolytalan Woody Allen – akinek már a megjelenésére is...

3. **Almási Miklós: Szófukar ember ötszáz oldalon: Woody Allen (Woody Allenről. Beszélgetések Stig Björkmannel. Fordította Hungler Tímea. Budapest, 2010, Európa.)** Mindig azt hittem, hogy filmjei nagy hányadának modellje saját maga,...
4. **Györffy Iván: Láthatatlan falak (Köntörfalak. Színes magyar filmdráma, 81 perc, 2009. Rendező-forgatókönyvíró Dyga Zsombor.)** A Köntörfalak olyan produkciónak való cím – legyen az színházi...
5. **Györffy Iván: A szegény íze (Az ajtó. Színes magyar–német filmdráma, 98 perc, 2012. Rendező-forgatókönyvíró Szabó István.)** Mozgóképre vinni egy belső monológokból és szenzitív pillanatképekből álló irodalmi...

Cimkék: Györffy Iván